Tema: Predstavitev igre – šah

http://elektriada.sckr.si/discipline.html

Besedila (avtentični in prirejeni internetni viri in gradiva):

- Šah
  (Dostopno na: http://sl.wikipedia.org/wiki/%C5%A0ah (11. 11. 2014))
- Šahovska pravila
  (Dostopno na: http://sl.wikipedia.org/wiki/%C5%A0ahovska_pravila (11. 11. 2014))
- Navodila za izdelavo zloženke iz papirja - mini knjige
  (Dostopno na: http://www.deutsch-unterrichtsmaterialien.de (11. 11. 2014))
- Max Bollinger, *Najlepša pesem* (prevod in priredba Tilka Jamnik, 2014)

Viri fotografij: Različni internetni viri

Cilji:
- Učenci/udeleženci berejo in razčlenjujejo neumetnostna besedila o igri šah in pravilih igranja igre šah; tvorijo ustna in pisna besedila ter jih vrednotijo.
- Uporabljajo glavni števnik v povezavi s pridevnikom ter samostalnikom ženskega, moškega in srednjega spola v ustreznem številu ter sklonu v govorni in pisni obliki.
- Razlagajo stalne besedne zveze s področja šahovske igre.

Starost: Učenci od 12 let naprej; odrasli udeleženci
Stopnja znanja: Nadaljevalna in izpopolnjevalna stopnja
Avtorica: Marija Žveglič

Opombe: Dejavnost je bila izvedena pri dopolnilnem pouku slovenščine za učence/odrasle udeležence nadaljevalce in izpopolnjevalce v Genku, Haagu in Parizu (deloma tudi v Bruslju) ter v spletni učilnici *Dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture za odrasle v Genku, Haagu in Parizu*: http://skupnost.sio.si/course/view.php?id=6735 februarja in marca 2014.

Dejavnosti pred branjem besedil
Učenci/udeleženci najprej individualno zapišejo, potem pa drug drugemu pripovedujejo, kaj o igri šah, o šahovskih figurah in pravilih te igre že vedo, kaj želijo izvedeti in na kakšen način bi lahko izvedeli več.
Poslušanje
Učenci/udeleženci poslušajo (ne da bi tudi sami brali) učiteljičino glasno branje besedila *Šah* (nadaljevalna in izpopolnjevalna stopnja)/*Šahovska pravila* (izpopolnjevalna stopnja) (Učni list 1, 2).

Branje besedil
Učenci/udeleženci tiho individualno glasno berejo (poslušajo) neumetnostni besedili: *Šah* (nadaljevalna in izpopolnjevalna stopnja)/*Šahovska pravila* (izpopolnjevalna stopnja) (Učni list 1, 2). Po tretjem lastnem tihem branju v besedilu označijo besede, ki jih razumejo/ne razumejo. <u>Dodatna dejavnost za nadaljevalno stopnjo:</u> Učiteljica pove ustvarjalno različico pravljice Maxa Bollingerja *Najlepša pesem* o kralju, ki je v sanjah slišal čudovito pesem in poslal lovca/ptičarja, da ujame ptico. Izkaže se, da pesmi ni pela nobena od šestih ptic, ampak je pesem igral ptičar na flavto/pesem mu je privrela iz srca (Priloga 1). Učitelj lahko pove kako drugo pravljico s kraljem, kraljico, z lovcem, s konjem, trdnjavo/z gradom in s kmeti kot glavnimi osebami ob slikovnem in besednem gradivu v Prilogi 1. Udeleženci poslušajo in so pozorni na ključne besede, ki so iste kot imena šahovskih figur. Zaradi večkratne ponovitve ključnih besed si nove besede lažje zapomnijo. Sledi razlaga neznanih besed v besedilu *Šah/Šahovska pravila* (Učni list 1, 2). V ospredju je branje z razumevanjem. Učenci/udeleženci razmišljajo o ključnih besedah besedila ter o bistvenih in nebistvenih podatkih.
Dejavnosti po branju besedil
<u>Govorjenje:</u> Učenci/udeleženci razčlenjujejo neumetnostni besedili *Šah, Šahovska pravila* (Učni list 1, 2). Ustno (individualno, v parih in skupinah) opisujejo, pripovedujejo, pojasnjujejo, komentirajo, primerjajo, utemeljujejo svoje razumevanje ključnih besed besedila ter bistvenih in nebistvenih podatkov. Svoja spoznanja samostojno ali s pomočjo učitelja posplošujejo in opravljajo dejavnosti sinteze ter vrednotijo (se do neumetnostnega besedila opredeljujejo). Svoje mnenje ustno utemeljujejo. Ključne besede, ki so pomembne za razumevanje igre šah in pravil te igre, zapišejo v poljubni obliki. O tem tudi razpravljajo. Pozorni so **<u>na število in spol samostalnika ter ujemanje pridevnika/samostalnika in števnika</u>** <u>(vključno z napakami v izhodiščnih besedilih):</u> a) **Šahovske figure** so (Lažje: v imenovalniku): dva kralja – en črn kralj, en bel kralj; dve dami/kraljici – ena bela kraljica, ena črna kraljica /…/; šestnajst kmetov – osem belih kmetov, osem črnih kmetov. TODA: Imamo/vidimo (Težje: v tožilniku): dva kralja – enega črnega kralja, enega belega kralja; dve dami/kraljici – eno belo kraljico, eno črno kraljico /…/; šestnajst kmetov – osem belih kmetov, osem črnih kmetov. b) **Šahovska pravila**: kralj se premika za eno črno/belo polje naravnost nazaj, naprej, levo, desno; dama se premika za dve črni/beli polji naprej, nazaj /…/, več črnih/belih polj /…/; črni/beli kmetje se premikajo /…/

Pisanje:
Po učiteljičinih navodilih ter s pomočjo slikovnih navodil (Učni list 3) izdelajo mini knjigo, kamor bodo vpisovali ključne besede o igri šah/šahovskih figurah (šah, šahovnica, polje; kralj, kraljica, skakač/konj, lovec, trdnjava, kmet; črn, bel) ter pravila igranja te igre (levo, desno, naprej, nazaj, vertikalno, horizontalno, preskakovanje; eno polje, dve polji idr.).

Učenci/udeleženci podatke/informacije pregledno vpišejo v mini knjigo.

Po pisanju mini knjigo najprej sami pregledajo, nato ob pomoči učitelja/ sošolcev/ priročnikov (tudi jezikovnih) popravijo vsebinske, slovnične in pravopisne napake.
V končni fazi oblikujejo besedilo – do 100 besed (igra šah/opis šahovskih figur ter pravila igranja); pri tem pazijo na pravopis in zunanjo oblikovanost.
Učenci/udeleženci svoja besedila v učni skupini primerjajo in presojajo.

Govorni nastop:
Učenci/udeleženci pred govornim nastopom individualno razmišljajo o tem, kaj vse bi o temi povedali in mini knjigo dopolnijo.
Med govornim nastopom učenci najprej napovedo temo, potem pa samostojno govorijo ob pisni zasnovi govornega nastopa v mini knjigi: **predstavijo igro šah/šahovske figure in pravila igranja igre šah**.

Govorijo razločno, naravno in čim bolj zborno.
Po govornem nastopu učenci odgovarjajo na vprašanja sošolcev in učitelja.
Sošolci in učitelj presojajo govorni nastop sošolca in svoje mnenje utemeljijo.

Dodatno delo (po izbiri): Razložijo ekspresivne izraze s področja igre šah (držati, imeti koga v šahu; potegniti dobro potezo; matirati (ga) v treh potezah; bil je remi; dati šah, figura je ogrožena; šahirati z njim; biti v pat položaju idr. po izbiri) (Učni list 4).

Vrednotenje:
Udeleženci/učenci individualno pripovedujejo o svojih izkušnjah s sprejemanjem, z razčlembo in s tvorjenjem besedil (pisanje in govorni nastop) o igri šah/šahovskih figurah in pravilih igranja, primerjajo svoje znanje pred obravnavo in po obravnavi tega učnega sklopa.
Primer mini knjige kot pomagala pri ustni predstavitvi igre šah je v Prilogi 2.

Vprašanja za (samo)vrednotenje:
- Kaj vem več o igri šah/šahovskih figurah in pravilih igranja te kraljevske igre, kot sem vedel/-a pred tem učnim sklopom?
- Koliko bolje znam uporabljati glavni števnik v povezavi s pridevnikom ter samostalnikom ženskega, moškega in srednjega spola v ustreznem številu ter sklonu v govorni in pisni obliki?
- Koliko bolje znam razlagati stalne besedne zveze s področja šahovske igre?

Dodatno/domače delo (po možnosti)

1. Učenci/odrasli udeleženci in učiteljica predstavijo potek dela pri pouku slovenščine in igro šah/šahovske figure in pravila igranja te igre svojim staršem/družinskim članom.
2. Celoten potek dela in rezultate odrasli udeleženci predstavijo v lokalnem slovenskem društvu (skupnosti) in tako poskrbijo za promocijo pouka slovenščine.
3. Učiteljica objavi učno gradivo na spletni strani Zavoda Republike Slovenije za šolstvo Stičišče in na ta način poskrbi za promocijo in animacijo med stanovskimi kolegi.

Učni list 1: Šah

Šah

Iz Wikipedije, proste enciklopedije: http://sl.wikipedia.org/wiki/%C5%A0ah

Za druge pomene glej Šah (razločitev).

Začetna postavitev šahovskih figur na deski

Šah je igra na igralni deski za dva igralca. Za igranje je potrebna šahovnica s 64 črno-belimi polji (8 · 8) in 6 različno močnih in različno gibajočih se figur. (2 · 1) kralj, (2 · 1) dama, (2 · 2) trdnjavi, (2 · 2) lovca, (2 · 2) skakača in (2 · 8) kmetov. Vsak igralec ima na začetku 16 figur razporejenih po določenem vrstnem redu zrcalno nasproti. Prvi na potezi ima bele in drugi črne figure.

Učni list 2: Šahovska pravila (Besedilo prirejeno po viru: http://sl.wikipedia.org/wiki/%C5%A0ahovska_pravila)

Šahovska pravila

Cilj šahovske igre je prisiliti nasprotnikovega kralja v položaj, kjer je napaden, nima možnosti za premik in tega ne more preprečiti. Takrat napovemo šah-mat. Do tega stanja pa vedno ni možno priti. Lahko nastopi remi.

Pravila kmeta: Na začetku igre stoji na vsaki strani šahovnice 8 kmetov. Beli (svetli) v drugi vrsti in črni (temni) v sedmi vrsti. Kmet se premika naprej za eno polje, razen pri prvi potezi kjer je možen premik za dva polja. Premik kmeta nazaj ni dovoljen. Zato je za dobro razporeditveno igro še posebno pomembno igranje s kmeti. Pri prvi potezi z vsakim kmetom ima igralec možnost izbire med premikom za eno ali dve polji. V nadaljevanju se kmetje premikajo le za eno polje. Kmet pokriva največ dve polji.

Pravila skakača: Na začetku igre stojijo v prvi in osmi vrsti štirje skakači. Skakač je edina figura, ki lahko preskakuje svoje in nasprotnikove figure, zato lahko poleg kmetov prvi začne igro. Skakač lahko pokriva največ osem in najmanj dve polji na prazni šahovnici.

Pravila lovca: Lovec se premika diagonalno v vse smeri. Na začetku sta v igro vključena dva lovca, ki stojita na različnih barvnih poljih. Eden se premika po belih in drugi po črnih diagonalah. Lovec lahko pokriva največ trinajst in najmanj sedem polj na prazni šahovnici.

Pravila trdnjave: Trdnjava se premika vertikalno in horizontalno v vse smeri. Največkrat se trdnjavi v igro vključita med zadnjimi. Trdnjava vedno pokriva štirinajst polj na prazni šahovnici.

Pravila dame: Dama je najmočnejša figura, ki se lahko premika horizontalno, vertikalno in diagonalno v vse smeri. Čeprav je dama najmočnejša pa ima kralj vseeno večjo vrednost, kajti brez dame lahko še vedno zmagamo, matiran kralj pa pomeni konec igre. Dama pokriva največ sedemindvajset in najmanj enaindvajset polj na prazni šahovnici.

Načeloma ni priporočljivo vključevanje dame v igro prezgodaj. Z njenimi večkratnimi premiki izgubljamo pomemben šahovski tempo in kaj hitro se nam lahko zgodi, da ne najdemo več prostora za njen umik. Igra z damo manj pa je največkrat brezupna.

Pravila kralja: Kralj je najpomembnejša, vendar razen kmeta najokornejša figura. Premika se lahko v vse smeri za eno polje. Pokriva največ osem in najmanj tri polja na prazni šahovnici.

Za kralja veljajo naslednja pravila:

- Kralj se ne more premakniti na napadeno polje.
- Kadar je kralj napaden se mora nemudoma umakniti z napadenega polja, če pa to ni mogoče sledi šah-mat.
- Kadar kralja ni mogoče premakniti, le-ta pa ni napaden in ostalih figur ni več na šahovnici ali pa so onemogočene, takrat napovemo pat in s tem tudi remi.
- Kralj je poleg trdnjav vključen v pravilo rokade.
- Nasprotna kralja ne moreta stati eden ob drugem.

Učni list 3: Navodilo za izdelavo zloženke iz papirja - mini knjige (http://www.deutsch-unterrichtsmaterialien.de/Unterrichtsmaterial-Deutsch/Finken-Verlag-Unterrichtsmaterial/Mini-Buecher-Deutschunterricht/faltanleitung.pdf?id=3183_s_29)

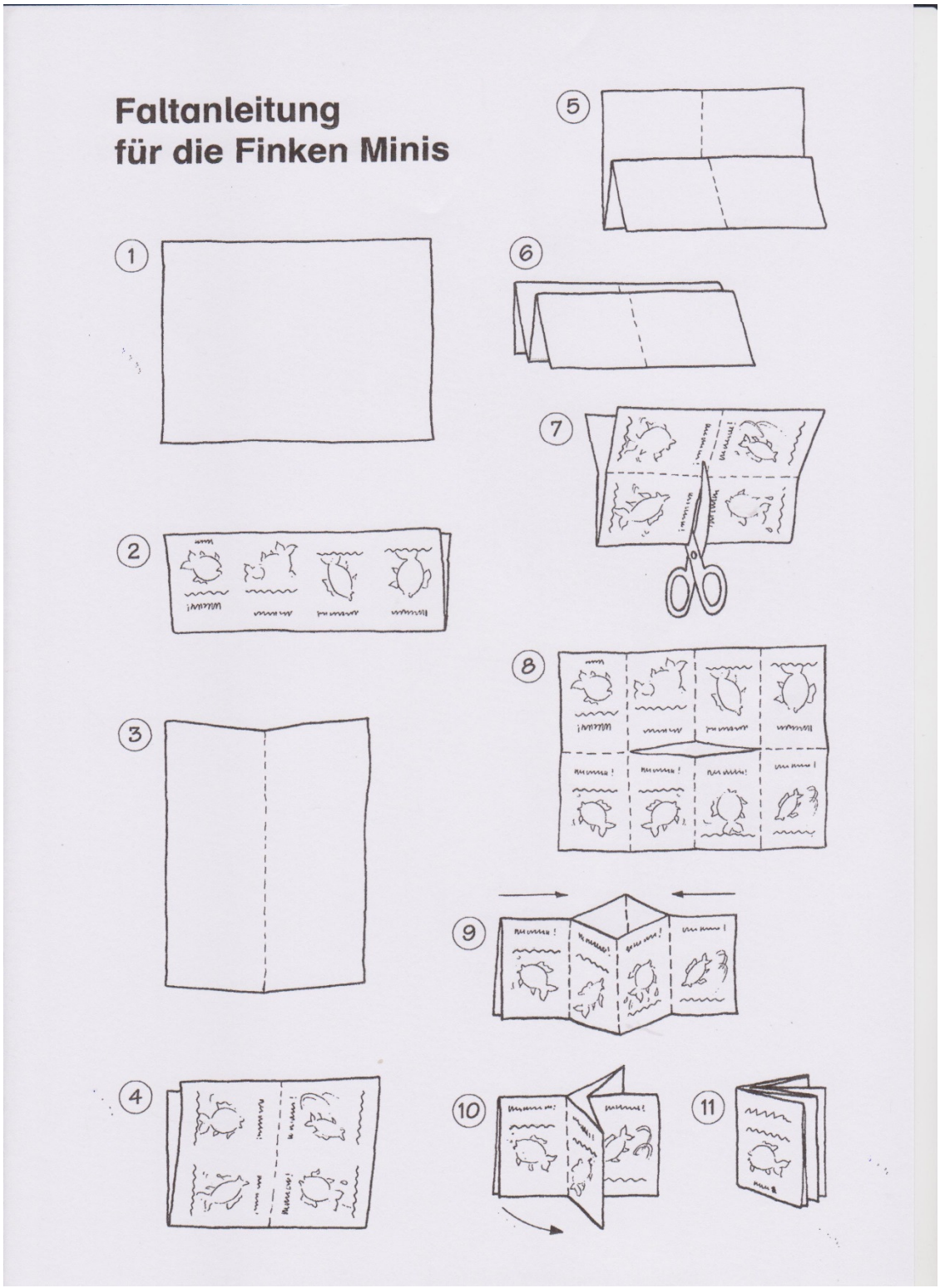

<u>Učni list 4:</u> Kako lahko razložimo naslednje ekspresivne izraze?

držati, imeti koga v šahu	Npr.: ● ekspr. držati, imeti koga v šahu *onemogočiti mu, da bi samostojno ukrepal, se odločal* (Iz slovarja slovenskega knjižnega jezika: http://www.fran.si/iskanje?View=1&Query=%C5%A1ah)
potegniti dobro potezo	
matirati ga v treh potezah	
dati mu šah	
figura je ogrožena	
šahirati z njim	
to je remi	
biti v pat položaju	

Priloga 1: Ilustrativno gradivo za pravljico Maxa Bollingerja *Najlepša pesem*

Kralj http://www.pokazivac.com/laku-noc-85.html	***Kraljica/dama*** http://www.gailisi.lv/pagasta-sacensibas-zolite
Grad/trdnjava http://www.radiokrka.com/poglej_clanek.asp?ID_clanka=191842	***Konj/skakač*** http://www.igre123.com/kitty567/slike/lipicanec-na-obhodu/92376
Lovec ***Jurij Šubic, Pred lovom,1883*** http://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:JurijSubic-Pred_lovom.jpg	***Kmet*** http://www.delo.si/druzba/panorama/to-so-na-e-kmetice-in-to-so-na-i-kmetje.html

Park (Tivoli, Ljubljana) http://sl.wikipedia.org/wiki/Park_Tivoli,_Ljubljana	***Flavta*** http://www.m4musicstore.si/kljunaste-flavte/moeck-1250-sopranska/191
Mreža http://www.enaa.com/oddelki/mojAvto/izd_5253_npro4000_mreza_za_prtljago	***Kletka*** http://www.podarimo.si/81729-kletka-za-velike-papige

Kos http://www.arboretum-vp.si/fotogalerija/zivali/ivali-v-parku-221	***Kobilar*** http://www.bukovniskojezero.si/zivali-ob-bukovniskem-jezeru/kobilar-oriolus-oriolus/
Škrjanec http://www.naturephoto-tone.com/index.php/category/zivali/ptice/pevci/skrjanci/copasti-skrjanec/	***Drozg*** http://sl.wikipedia.org/wiki/Drozgi
Kraljiček http://www.zverce.si/zverce-napovedujejo/8	***Slavec*** http://digiskopija.si/displayimage.php?pid=965
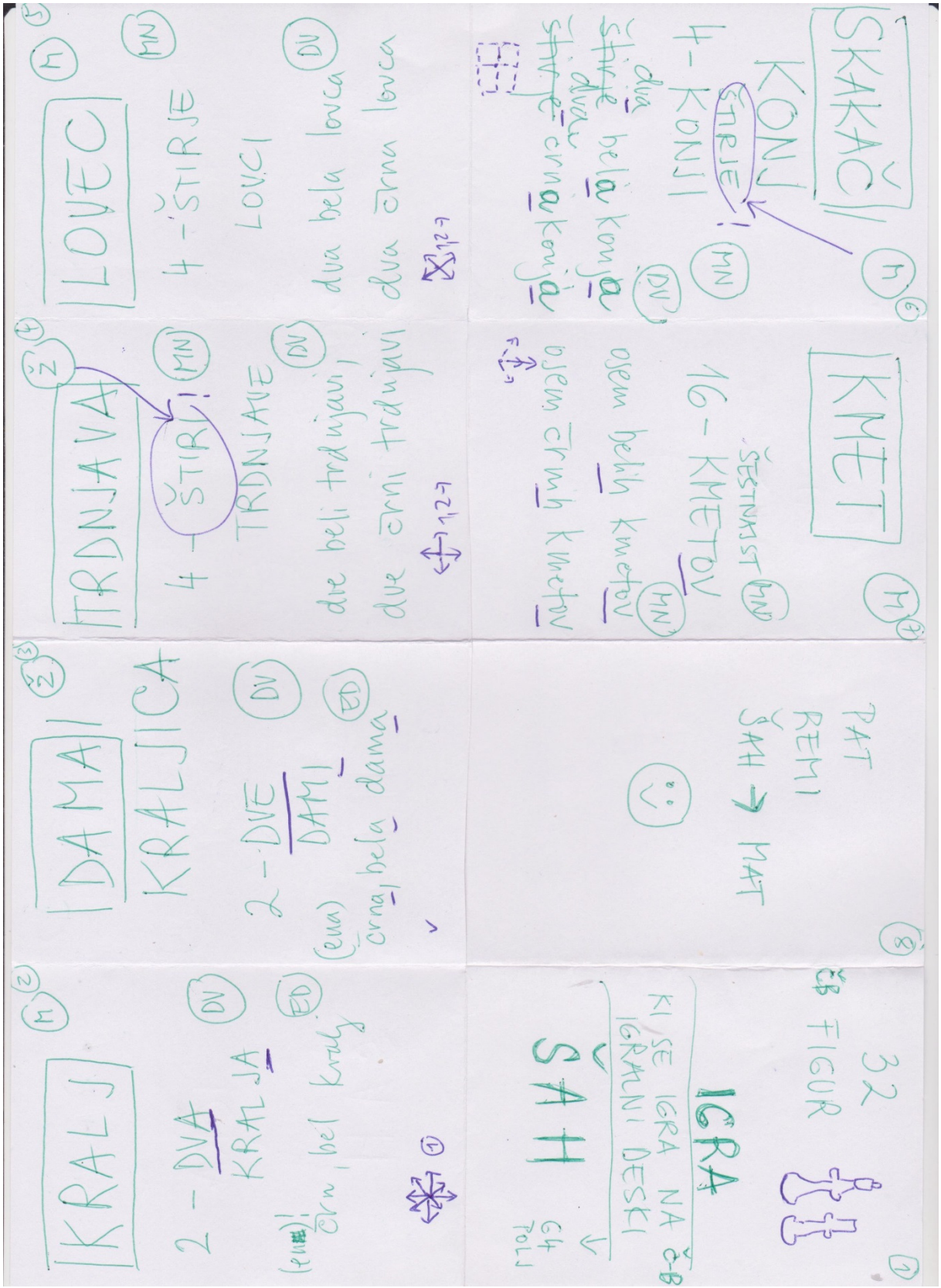
Priloga 2: Primer mini knjige kot pomagala pri ustni predstavitvi igre šah in pravil igranja igre šah